

Јиргену Хабермасу је свега доста. Чувени филозоф ових дана чини све да скрене пажњу на оно што сматра пропашћу европског идеала. Нада се да може да помогне да тај идеал буде сачуван од неспособних политичара и мрачних сила светског тржишта.

Јирген Хабермас је бесан. Заиста бесан. Скоро разјарен - јер оно што се дешава доживљава врло лично.

Нагиње се напред. Нагиње се назад. Својим немирним рукама илуструје бујицу речи, пре него што допусти да му поново склизну у крило. Удара у сто и узвикује: "Доста више!". Једноставно, не жели да види Европу отпремљену у канту за смеће светске историје.

"Говорим као грађанин", каже Хабермас. "Радије бих седео код куће, за својим столом, верујте ми. Али, ово је исувише важно. Сви морају да схвате да су пред нама кључне одлуке. Због тога сам толико ангажован у овој дебати. Европски пројекат не може више да опстане као елитни модус".

Доста више! Европа је његов пројекат. Пројекат његове генерације.

Јирген Хабермас, 82-годишњак, жели да се о томе прошири глас. Седи на позорници у Гете институту у Паризу. Поред њега седи добронамерни професор који му током два

сата поставља свега шест или седам питања - одговори који трају краће од 15 минута једноставно нису Хабермасов стил.

Обично изговара паметне ствари као што су: "У овој кризи, функционални и системски императиви се сударају" - алудирајући на државне дугове и притисак тржишта.

Понекад ужаснуто одмахне главом: "То је просто неприхватљиво, просто неприхватљиво" - каже коментаришући диктате Европске уније и губитак суверенитета Грчке.

Без убеђења

А онда поново бесни: "Осуђујем политичке партије. Наши политичари већ дуго нису у стању да теже било чему осим томе да буду поново изабрани. Немају никакву политичку суштину, никаква убеђења!"

У природи ове кризе је да филозофе и салонске политичаре понекад ставља у исти положај.

У природи ове кризе је и да превише људи говори превише, па би нам сасвим сигурно користио неко ко проблему приступа систематично, као што то чини Хабермас у свој новој књизи.

Али, изнад свега, у природи ове кризе је да што дуже траје, постаје све конфузнија. Постаје све теже да пратимо обрте ситуације и да схватимо ко је и за шта крив. И, све време, алтернативе просто нестају, ту пред нашим очима.

Због тога је Хабермас толико љут: на политичаре, "функционалну елиту" и медије. "Да ли сте ви из медија?" - упитао је човека у публици који му се обратио. "Нисте? Баш штета."

Хабермас жели да пошаље поруку. Због тога и седи на овој трибини. Због тога је недавно написао чланак за *Франкфуртер алгемајне цајтунг*, у којем је европске политичаре оптужио за цинизам и "окретање леђа европским идеалима". Због тога је недавно написао и књигу - "књижицу", како је он сам назива - коју је угледни немачки недељник *Die Zeit* одмах упоредио са есејом Имануела Канта из 1795. године "Вечити мир: Филозофска скица".

Али, да ли је одговорио на питање којим путем би демократија и капитализам даље требало да се крећу?

Тихи државни удар

"О европском уставу" (*Zur Verfassung Europas*) је назив његове нове књиге која је, заправо, дугачак есеј у којем Хабермас описује како се суштина наше демократије променила под притиском криза и тржишног лудила.

Хабермас каже да је моћ исклизнула из руку људи и преместила се на тела сумњивог демократског легитимитета, као што је Европски савет. Суштински, сугерише Хабермас, технократе су одавно спровеле тихи државни удар.

"Ангела Меркел и Никола Саркози су, 22. јула 2011. године, постигли нејасан компромис - који је подложен различитим тумачењима - између немачког економског либерализма и француског етатизма", написао је познати филозоф. "Сви знаци указују на то да би обоје желели да федерализам извршних власти, на којем почива Лисабонски уговор, претворе у врховну власт Европског савета, који функционише супротно духу тог споразума".

Систем који су Меркелова и Саркози успоставили током кризе Хабермас описује као "постдемократски". Европски парламент готово да нема никакав утицај. Европска комисија као да је "суспендована", без стварне одговорности за оно што чини. Најважније је, међутим, то што Европски савет, којем је Лисабонским уговором дата централна улога, Хабермас назива "аномалијом". Он Савет види као "владајуће тело које

се меша у политику, иако за то није овлашћено".

Он види Европу у којој државама управља тржиште, у којој ЕУ има снажан утицај на формирање нових влада у Италији и Грчкој, и у којој је све оно европско, што он тако страствено брани и воли, једноставно окренуто наглавачке.

Редак феномен

На овом месту би требало поменути да Хабермас није незадовољник, није песимиста нити пророк пропасти - он је дословно непоколебљиви оптимиста, и то је оно што га чини тако ретким феноменом у Немачкој.

Проблем њега као филозофа увек је било то што је деловао помало једнолично јер је, упркос, свим великим речима, заправо врло јасан и разумљив. Култивисани бес је преузео од Маркса, оштроуман поглед на модернизам од Фројда, а јасноћу од америчких прагматиста. Увек је био пријатељски настројени појашњавач, рационалиста и антиромантик.

Ипак, његове раније књиге, "Јавно мњење" и "Између чињеница и норми" биле су, наравно, донекле другачије него весела постмодернистичка борба са замишљеним противником, карактеристична за француске филозофе попут Жака Дериде и Жана Бодријара. Поврх тога, друго Хабермасово дело, "Теорија комуникативног делања", крило је замке у његовој теорији "дискурса без принуде" која је, чак и пре открића Фејсбука и Твитера, била веома смела, ако не и наивна.

Хабермас никад није био бацач ножева, као словеначки мислилац Славој Жижек, нити жонглер као немачки филозоф Петер Слотердијк. Никад није правио циркус и увек је био левичар (иако сигурно има оних који се неће сложити са овом констатацијом). Био је на страни студентског покрета док ствари нису постале "превише вруће" за њега. Уживао је уставним и процедуралним питањима. То је, у основи, до данас остала његова позиција.

Демонтажа демократије у ЕУ

Пише: Јирген Хабермас
четвртак, 01 децембар 2011 10:24

Хабермас истински верује у рационалност људи. Он истински верује у старинску, уређену демократију. Он истински верује у јавност која служи општем добру.

То такође објашњава због чега је тако срећно гледао у публику која се те новембарске вечери окупила у Паризу.

Хабермас је прилично висок, дугоног човек. Када је закорачио на позорницу, његово опуштено држање учинило је изгледа готово нехајно. Када је протегаво ноге испод стола, изгледало је као да је код куће. Без обзира на то да ли је за катедром или не, ово јесте његова професија: јавна комуникација и размена идеја.

Увек је био ту када је било потребно вратити Немачку на прави пут, другим речима, на његов пут - ка Западу, на пут разума: 1986. године, када су се немачки историчари жестоко спорили око тога како да се Немачка постави према својој улози у Другом светском рату; после уједињења земље 1990. године; током ирачког рата.

Исто је и сада, док седи за столом, у затвореној соби у подруму Гете института у Паризу и говори пред 200 до 250 забринутих, изузетно образованих грађана. Каже да он, теоретичар јавности, нема појма о Фејсбуку и Твитеру - што је изјава која, наравно, звучи застарело, готово апсурдно. Хабермас верује у моћ речи и рационалност дискурса. То је филозофија *unplugged*.

Док активисти покрета "Окупирај..." одбијају да макар један свој захтев јасно формулишу, Хабермас сасвим јасно и гласно каже због чега и даље види Европу као цивилизацијски пројекат којем се не сме дозволити да пропадне, и због чега је "глобално друштво" не само оствариво, него и неопходно да би се помирили демократија и капитализам.

У супротном, како он то каже, ризикујемо да упаднемо у неку врсту непрекидног ванредног стања - у супротном, државама ће управљати тржишта. "Италија жури да устоличи Монтија" - то је био један од наслова прошле недеље у листу *Financial Times Europe*

Пише: Јирген Хабермас
четвртак, 01 децембар 2011 10:24

Са друге стране, они и нису толико различити, *live-stream* револуционари из покрета "Окупирај..." и филозоф који и даље пише књиге. Реч је, заправо, о подели посла - између аналогног и дигиталног, између дебате и акције. То је играње на терену на којем свако има своје место и није увек јасно ко су добри, а ко лоши момци. Пред нашим очима се постојећа правила преправљају, а улоге се редефинишу.

Демонтиран

"Негде после 2008. године", прича Хабермас уз чашу белог вина, по завршетку дебате, схватио сам да се процес ширења, интеграције и демократизације не креће унапред аутоматски, сам од себе, схватио сам да је тај процес реверзибилан и да се, први пут у историји ЕУ, заправо суочавамо са демонтажом демократије. Нисам мислио да је то могуће. Стигли смо до раскршћа."

Треба такође рећи: за некога ко је најважнији немачки живи филозоф, он је несхватљиво стрпљив човек.

Испрва је био усхићен што је коначно успео да пронађе новинара којем ће да саопшти колико је згађен начином на који се поједини медији додворавају Меркеловој - колико се гнуша тог опортунистичког савеза са моћницима. Онда је, међутим, благим тоном похвалио медије што су се у протеклих годину дана коначно пробудили и почели да се баве Европом на начин који јасно указује на размере проблема.

"Политичка елита заправо нема интерес да људима објашњава да се важне одлуке доносе у Стразбуру, они се само плаше да не изгубе власт", изговорио је Хабермас, непосредно пре него што га је спопала извесна госпођа која, чинило се, није у потпуности владала собом. Али тако је то у оваквим приликама - тако је то са дискурсом без принуде. "Не разумем сасвим нормативне последице Вашег питања", био је Хабермасов одговор који је госпођу задржао на пристојној удаљености.

Он је, на крају крајева, џентлмен из времена када је елоквенција нешто значила и када су мушкарци носили платнене марамике. Он је дете рата и опстаје, чак и онда када вам се чини да ће, као брод, да се преврне и потоне.

Важно је разумети због чега све што се тиче Европе доживљава лично. Разлог за то је зла Немачка из прошлости и добра Европа сутрашњице, претварање прошлости у будућност, разлог је континент који је некад био разједињен због кривице, а сада због дугова.

Без приговора

У прошлости, постојали су непријатељи; данас, постоје тржишта - тако се може описати овај тренутак у историји, онако како га види Хабермас.

Два дана пре дебате у Гете институту, стајао је препуном, прегрејаном амфитеатру Универзитета Париз Декарт и обраћао се студентима који су изгледали као да би радије успостављали капитализам у Бриселу или Пекингу, него што би провели ноћ у шатору покрета "Окупирај...".

Чим је крочио у просторију, Хабермас је променио редослед седења на позорници и преместио плочице са именима. Затим су микрофони отказали послушност - што је изгледало као елемент комуникативног делања у пракси. Потом је један од присутних професора изговорио бомбастичан увод, што је, изгледа, део академског ритуала у Француској.

Хабермас је све то прихватио без приговора. Ступио је за говорницу и објаснио које су то грешке направљене приликом конструисања Европске уније. Говорио је о недостатку политичког јединства и о "усађеном капитализму", што је термин који користи када описује тржишну економију коју контролишу политичари. Он аморфне бриселске структуре чини опипљивим указујући на њихове противречности и истиче чињеницу да одлуке Европског савета, које утичу на наш свакодневни живот, заправо немају ни легалитет ни легитимитет.

Он, додуше, говори и о могућности коју пружа Лисабонски уговор, а то је стварање уније која је демократичнија и политички ефикаснија. Тако нешто би могло да се изроди из тренутне кризе, каже Хабермас. Он је, на крају крајева, оптимиста.

Онда га је савладала исцрпљеност. Морао је да седне. У просторији је загушљиво и накратко се чинило да неће бити у стању да настави излагање. После испијене чаше воде, поново је устао.

Успротивио се "политичком дефетизму" и почео да, од делова своје анализе, гради позитивну визију Европе. Националну државу је приказао као место где су права грађана боље заштићена, а затим објаснио да се тај принцип може применити на нивоу Европе.

Грађани сведени на посматраче

Хабермас каже да државе немају права, "само људи имају права". Затим предузима последњи корак и народе и грађане Европе поставља на место - у његовим очима они су истински актери историје, а не државе или владе. То су исти они грађани који су тренутно, због начина на који се води политика, сведени на пукe посматраче.

Његова визија изгледа овако: "Грађани сваке државе засебно, који су до сада морали да се помире са тим да су одговорности пресрасподељене и изван државних граница, могу као грађани Европе да усмере свој демократски утицај према владама које тренутно раде у оквиру уставне сиве зоне".

Ово је Хабермасова главна поента и оно што је недостајало визији Европе: формула онога што је погрешно у постојећој конструкцији. Он не види ЕУ као комонвелт држава или као федерацију него, радије, као нешто ново.

Види је као закониту творевину око које су се договорили народи Европе уз сагласност грађана Европе (другим речима, ми са самима собом), у двојној форми, али без влада. То, наравно, Меркелову и Саркозија лишава основе на којој почива њихова моћ, али то је и био Хабермасов циљ.

Онда га је савладао још један талас исцрпљености. Морао је да седне и професор му је донео чашу сока од поморанџе. Хабермас из џепа вади марамицу. Затим устаје и наставља да прича о спасавању "природног станишта старе Европе".

Постоји алтернатива, каже, постоји други начин осим овог полагааног преноса овлашћења које се управо одвија. Медији морају да помогну грађанима да схвате невероватне размере утицаја Европске уније на њихове животе. Политичари ће сигурно схватити какав би терет пао на њихова леђа уколико би Европа пропала. ЕУ мора бити демократизована.

Његово излагање је као његова књига. То није оптужница, иако повремено поприма агресиван тон; то је анализа пропасти европске политике. Хабермас не нуди излаз, не нуди конкретан одговор на питање који би пут демократија и капитализам требало да одаберу.

Неизвесна будућност и упозорења из прошлости

Све што нуди је једина визија коју може да формулише теоретичар устава: "глобално друштво" ће морати да се побрине за све. Усред кризе он и даље види "пример разрађеног концепта уставне сарадње између држава и грађана Европске уније" као најбољи начин да се изгради "глобално грађанско друштво".

Демонтажа демократије у ЕУ

Пише: Јирген Хабермас
четвртак, 01 децембар 2011 10:24

Хабермас је, на крају крајева, прагматични оптимиста. Он нам не каже који су то кораци који ће нас одвести од горег ка бољем.

Коначно, оно што му недостаје јесте убедљива прича. То такође повезује Хабермаса са покретом "Окупирај...". Али, без приче нема ни концепта промена.

На крају излагања, овације.

"Уколико европски пројекат пропадне", каже, "поставља се питање колико ће нам времена бити потребно да поново успоставимо неки статус кво. Сетите се немачке револуције из 1848. године: када је пропала, било нам је потребно сто година да поново достигнемо какав-такав ниво демократије".

Неизвесна будућност и упозорења из прошлости - то је оно што нам Хабермас нуди. Садашњост је, бар за сада, недокучива.

(Georg Diez|Der Spiegel, 21. 11. 2011)